
Om insamlandet af etnografiska föremål.

AF

ERLAND NORDENSKIÖLD.

UR YMER, TIDSKRIFT UTGIFVEN AF SVENSKA SÄLLSKAPET FÖR ANTROPOLOGI OCH
GEOGRAFI, ÅRG. 1906, H. 4.

1907, H. 1. S. 86-93

Om insamlandet af etnografiska föremål.

Af **Erland Nordenskiöld.**

Ändamålet med denna kortfattade uppsats är att bland svenskar, som äro bosatta eller såsom resande uppehålla sig i utomeuropeiska länder, väcka intresse för att bidraga till Riksmuseets etnografiska afdelnings förökande.

Ifrågavarande afdelning omfattar af människohand tillverkade föremål jämte olikartade naturprodukter från utomeuropeiska såväl kulturfattiga som kulturrika folk, som ej äro fullständigt europeiserade. Inom Europa göras samlingar blott från lapparna samt i någon mån från gränstrakterna till Asien. Föremål, som belysa vår världsdelns breda folklagers etnografi, förvärfvas däremot i regeln ej, då de närmast böra höra till Nordiska museets jämförande samling.

Från de utomeuropeiska folken eftersträfvats allt, som tillhört de kulturfattiga eller s. k. naturfolken; beträffande de kulturrika folken måste däremot göras en begränsning, dels af ekonomiska skäl, dels därför att museets förnämsta uppgift är att visa den mänskliga kulturens första steg på utvecklingens väg. Museet är därför, för att taga ett exempel, mycket mer betjänt af en samling, som åskådliggör, huru ett negerfolk smälter och bearbetar sitt järn, än af en samling dyrbara kinesiska porslinspjäser.

Härmed vill jag visst icke säga, att vi skola försumma de asiatiska kulturfolken, utan blott att hos dem bör samlas särskildt sådant, som är ursprungligt samt ägnadt att belysa de breda folklagens föreställningar och materiella lif. Dyrbara exotiska konstsaker äro ej annat än undantagsvis eftersträfvansvärda, i synnerhet som Nationalmuseum samlar sådana. Några enstaka karakteristiska praktpjäser

kunna likväl vara viktiga för att visa de besökande höjdpunkten af utomeuropeisk, själfständig kultur.

Riksmuseets etnografiska afdelning innehåller äfven arkeologiska samlingar, hvilka visa de olika folkens utveckling och samband så långt tillbaka i tiden som möjligt. Dessa föremål bestå hufvudsakligen af fynd, som gjorts vid utgräfningen af gamla boplatser och gravvar. De arkeologiska samlingarna äro geografiskt begränsade af uppgiften att anskaffa blott sådant, som faller utom Europa och Medelhafsländerna. Allt det öfriga lämnas åt Statens historiska museum och Nationalmuseum. Äfven inom detta område gäller det, att material från de ursprungligaste, kulturfattigaste folken är mest välkommet.

Vårt etnografiska museum har märkligt nog vuxit fram ur en naturvetenskaplig och ej ur en humanistisk institution. Detta hindrar emellertid icke, att en afdelning, som man på grund däraf skulle vänta vara utmärkt rikhaltig, är mycket liten, nämligen människoskelettsamlingen. Tack vare prof. G. Retzius och några andra äger dock museet en grund, på hvilken med framgång bör kunna byggas vidare. Kranier eller helst fullständiga skelett af människor äro därför för museet synnerligen kärkomna, om blott fyndplatsen och rasen äro kända.

Allsidigt beskrifvande samlingar. Vill man från en folkstam eller en trakt åstadkomma en verkligt värdefull etnografisk samling, bör man söka få den mycket fullständig, så att medelst densamma kan visas huru folket lefver, d. v. s. huru dess hyddor äro inredda, huru det kläder och pryder sig, huru det kokar sin mat, huru det jagar och fiskar, huru det brukar sin jord, huru det färdas, huru det strider, huru det utöfvar sin religion, huru det botar sina sjuka o. s. v., allt olika sidor af dess materiella och andliga lif, så långt som detta kan belysas genom föremål. När ni sålunda komma till ett folk, där ni ämnar göra etnografiska samlingar, tänk er in i deras lif, lef med dem och sök få tillfälle att vara med om deras dagliga sysselsättningar, deras fester o. s. v.

Denna anvisning bör dock ej missförstås därhän, att man ej skulle samla något alls, om man icke kan samla allt. Ofullständiga samlingar äro nämligen ofantligt mycket bättre än inga och kunna småningom blifva fullständiga.

Skulle det folk, bland hviket ni bor eller reser, hålla på att upphöra med användandet af föremål af egen tillverkning och ersätta dem

med europeiskt kram, så gäller det att söka igenom deras gömmor, för att efterspana hvad de hafva kvar från den gamla tiden.

Här nedan kan jag visst icke uppräknat allt, som en god, allsidigt beskrifvande samling hör innehålla, det allra mesta kommer ni att tänka på själf. Hvad jag velat erinra om är sådant, som brister i en del samlingar, och därför synts mig behöfva närmare framhållas.

Etikettering. För att göra en god etnografisk samling är icke minst viktigt, att allt mycket noggrant etiketteras. Hvarje sak bör därför förses med en etikett, hvarpå antecknas, från hvilken plats föremålet är, huru det användes och, om möjligt, hvad det kallas på de inföddas språk. Alla föremål med religiöst syfte liksom äfven läkemedel böra åtföljas af förklarande beskrifningar. Därtill vill jag tillägga, att ju flera upplysningar som stå på etiketterna, desto större gagn kan samlingen medföra för vetenskapliga studier och såsom lärorika utställningsföremål i museet. Faller det sig svårt att skriva utförliga etiketter, kan man i deras ställe anbringa ett nummer, hvilket hänvisar till motsvarande nummer i dagbok eller särskild beskrifvande förteckning. Denna insändes samtidigt med föremålen. Är ett föremåls ursprung ej med säkerhet känt, förlorar det högst betydligt i vetenskapligt värde.

Varning för »kuriositetsbodas». Man bör akta sig för kuriositetsbodas, ty i 99 fall af 100 blir man där bedragen och lurad att köpa föremål tillverkade uteslutande för turister.

Försök att få begagnade saker. Viktigt är att samla sådant, som varit i bruk bland de infödda själfva. Då undviker man illa gjorda saker, tillverkade uteslutande för att säljas till de hvita, ty med sådana arbeten slarfva de infödda ofta. Man bör aldrig förakta föremål, därför att de äro nötta eller smutsiga och icke ens om de äro trasiga, allra minst när det är fråga om sådana, som äro ur bruk och man icke kan komma öfver några hela.

Från Europa importerade föremål. Att göra samlingar från ett folk, som föga eller ej alls varit i beröring med hvita, är ganska lätt. Svårare är det, om folket länge varit under inflytande af europeisk civilisation och import. Man kan då samla på två sätt. Endera försöka att fränkilja alster af europeiskt inflytande och behålla blott sådant, som tillhör den ursprungliga, inhemska kulturen, eller ock ställa sig som mål att åvägbringa en verklig bild af folkets kulturståndpunkt i närvarande stund, och då kan naturligtvis ej blott det gamla medtagas.

Enligt min åsikt är bäst att samla ungefär efter följande metod. Man tillvaratager allt, som är af inhemsk tillverkning, men därjämte sådana importerade föremål, som af de infödda på något sätt bearbetats eller omändrats. Öfver sådana, som af dem användas i samma skick de erhållit dem, bör dessutom, om samlingen för öfrigt är fullständig, uppgöras en förteckning samt tillvaratagas sådana ornamenterade saker, som de infödda möjligen kopierat, eller hvilkas ornament de återgifvit missförstådda på alster af egen tillverkning.

Från Europa och Nordamerika exporteras i stor skala spjutspetsar, gudabilder m. m. öfver hela världen. Dessa äro ofta väl gjorda i afsikt att efterhärma liknande af naturfolken eller de ej europeiserade kulturfolken förfärdigade föremål, men böra vid samlande undvikas fränsetd enstaka exemplar, som kunna visa, att sådan import förekommer.

Modeller. Som regel gäller naturligtvis, att så många föremål som möjligt böra samlas i original och modeller undvikas. Af föremål, som äro svåra att medföra, är likväl, för att få dem representerade i museer, nödvändigt att låta göra modeller. Sålunda kan man ej släpa med sig hem hela hus eller broar. Många gånger saknas transportmöjligheter äfven för tunga plogar, signaltrummor, kanoter, eldstäder o. s. v.

Tyvärr ser man sällan i samlingar verkligt goda modeller. Gränskas dessas detaljer, skall man oftast finna, att de äro slarfvigt gjorda. Till husmodellerna har man i allmänhet använt för groft material, så att proportionen mellan väggarnas tjocklek och hyddans yttinnehåll blir oriktig. Äfven har man ibland förenklat en del konstruktioner. Det är därför af största vikt att vid utförandet af modeller tillse, att de blifva ordentligt och proportionerligt gjorda. Säkrast torde detta mål vinnas genom att låta en inföding förfärdiga modeller af sitt eget hus, sin egen kanot o. s. v. Det förstår han bäst. Finnas särskilda personer, som till yrket äro båtbyggare e. d., böra dessa anlitas. Att t. ex. låta en person, som använder sig af, men aldrig själf gjort en kanot, förfärdiga modellen till en sådan, är naturligtvis oriktigt. Tillverkningen af modellerna bör man själf öfvervaka, ty ett naturbarn slarfvar gärna med en sak, som det ej gör för egen räkning.

Vid insamling af hus- eller båtmodeller o. d. bör man därjämte tillvarataga intressanta och framför allt ornamenterade detaljer af originalen. Modeller af hela byar äro naturligtvis högst värdefulla, och i sådana fall få icke ens de simplaste uthusen utelämnas.

Ornamenterade föremål. Vid insamling af sådana bör man, vare sig de äro korgar, väfnader, lerkärl, snidade föremål eller något annat, försöka erhålla serier, som visa alla, äfven de obetydligaste variationer i ornamentiken. De olika ornamentens betydelse bör man, om möjligt, låta förklara för sig af tillverkarna. Med tillhjälp af goda serier bör ornamentens utveckling i flera fall kunna följas, t. ex. ett djurmotivs förändring till ett rent lineärt eller det senares uppkomst genom variationer i tekniken o. s. v. Är det möjligt att inom en sådan serie visa, att en del föremål äro till tillverknings-tiden äldre än de andra, är detta naturligtvis viktigt för studiet af ornamentets utveckling. Finnes skäl antaga, att ett ornament ursprungligen kopierats efter något från de hvita eller ett annat folk härstammande föremål, är det af intresse att bifoga upplysningar därom.

Tillverkningsmetodernas belysande. Vid insamling af lerkärl, korgar, väfnader, stickningar, basttyg, nät, stenredskap, elddon m. m. bör man icke blott tillvarataga alla olika typer och serier med olika ornament, utan äfven inhämta kännedom om tillverkningsmetoder, råmaterial samt vid dess bearbetning använda redskap. För att anförä några exempel bör man sålunda, om det gäller lerkärl, skaffa prof på leran, tillsatser som möjligen inblandats däri, formningsredskap, halffärdiga arbeten, som visa huru kärlet bygges upp, glättning- och ornamenteringsredskap, färgämnen som användts vid ornamenteringen o. s. v. Beträffande korgarbeten må särskildt påpekas nödvändigheten att i dess skilda stadier åskådliggöra flätningstekniken, som ofta är olika i korgens botten, på dess sidor och kant. Förstå de infödda att smälta och bearbeta metaller, böra alster af denna industri samlas så, att de belysa malmbrytningen, malmsmältningen o. s. v. Vid tillverkningen af pilar användes hos flera naturfolk en hel serie obetydliga verktyg, som hvart och ett blott tjäna till att utföra en viss detalj. Dessa redskap undgå naturligtvis uppmärksamheten, om man ej bereder sig tillfälle att åse piltillverkning. I fråga om läderarbeten bör redogörelse lämnas för garfningsmetoderna. Flera exempel skulle kunna framdragas, men de redan omnämnda torde vara till fyllest för att förstå, huru dylika samlingar böra göras.

Det är alltså af största vikt för samlaren att med egna ögon studera alla olika slag af arbete, som förekomma bland de infödda.

Teckningar och skulpturer. Då konstverk, särskildt teckningar och skulpturarbeten, tillvaratagas, bör om möjligt antecknas, hvem som gjort arbetet och hvad detta betyder. Af vikt är att t. ex.

beträffande en statyett utröna, om den kan betraktas såsom ett prof på höjdpunkten af de inföddas konst eller om den är ett klåparearbete gjort i all hast utan sträfvan efter fulländning. Vidare är af stort intresse att lära känna, om skulpturer förfärdigas endast af konstnärer, eller om alla snida till husbehof, om det finnes både yrkeskonstnärer och amatörer. Man bör, om möjligt, försöka erhålla *serier af »konstverk» af olika mästare* för att kunna få ett begrepp om deras individuella begåfning.

Intressanta teckningar finnas ofta på husväggar, träd o. s. v. De böra helst tillvaratagas, och om så ej kan ske, fotograferas och kopieras med största möjliga noggrannhet.

Samla äfven en del bilder i eder anteckningsbok. Låt olika personer däri teckna sina själfporträtt, edert porträtt, djur, växter, kartor, händelser m. m. och uppskrif själf för hvarje ritning tecknarens namn, ålder och kön.

Etnobotaniska samlingar. I de flesta etnografiska samlingar äro kokkärl representerade, men hvad som kokas i dessa grytor får man icke se. Det skulle emellertid vara särdeles lämpligt att förete prof på de vare sig odlade eller vildt växande växter, som användas till föda, läkemedel, beredning af kläder, gifter o. s. v. Man bör därvid tillvarataga icke blott den del af växten, som användes, utan äfven den blommande växten, helst pressad, så att släkt- och artbestämning kan ske.

Läke- och trollmedel. Under en längre tids vistande hos en stam bör man kunna åstadkomma en god samling läkemedel. De äro naturligtvis ej alltid så lätta att få, då de flesta blott vid behof anskaffas. Finnas vissa »medicinmän», så är det i de flesta fall svårt att aflocka dem deras hemligheter. Ytterst viktigt är att inhämta tillförlitliga uppgifter om användningen af de olika läkemedlen. Genom korsförhör kan värdet af desamma lätt utrönas. Man bör ej glömma att fråga efter kopphorn, lavemangsprutor, operationsverktyg o. d. Hvaraf och huru läkemedlen tillverkas bör utrönas. Innehåller ett läkemedel starka gifter, tillvaratagas så stora kvantiteter (t. ex. $\frac{1}{2}$ kg.), att de kunna underkastas kemisk analys. Man bör äfven fråga efter medel som användas till förhåxning, till blidkande af onda makter, till att göra rägn och att undvika »ondt» i allmänhet o. d.

Tillfälliga redskap. Bland de etnografiska föremål, som i regeln undgå en samlare, äro de redskap, som infödingarna för tillfälliga behof förfärdiga men efter begagnandet bortkasta, såsom vissa lek-saker, kärl af bamburör, klätterrings, bärkorgar, fallor, snaror o. s. v.

Då desamma kunna belysa många intressanta bruk hos ett folk, gifva uppslag till jämförelser med andra stammar o. s. v., böra de naturligtvis tillvaratagas. Dansmasker och en del andra föremål, hvilka brukas uteslutande vid fester, således blott vissa årstider, äro svåra att erhålla, om man ej själf blir i tillfälle att öfvervara en fest. Hos flera folk brännas de nämligen, så snart denna är slut, hvarför nya måste tillverkas för hvarje gång.

Till grafvarna hörande föremål. Större, äldre graffält anser jag blott fackmän böra undersöka. Detta är ett studieobjekt, som icke försvinner, om det ej utsättes för plundring. Men äfven moderna grafvar erbjuda mycket af stort värde. Tyvärr äger Riksmuseets etnografiska afdelning blott obetydligt material ägnadt att åskådliggöra begrafningsskicken hos olika folkslag. Det gäller att tillvarataga grafgoods, skeletter, svepningar, likkistor, grafurnor, likställningar, grafprydnader o. s. v., helst så, att grafvarna kunna rekonstrueras i museet. Skulle den döde, såsom bland flera folk brukas, vara begravnen i ett väldigt lerkärl, hvilket icke kan transporteras helt till fjärran ort, bör man göra en teckning af detsamma och sedan slå sönder det i stora bitar. Dessa numreras och inpackas, så att de ej smulas. Bitarna kunna med lätthet hopfogas på museet, och obestridligen är det mycket bättre att hafva en sålunda restaurerad grafurna än ingen alls.

I många trakter är det naturligtvis farligt ja omöjligt att röra grafvarna, hvarför man får nöja sig med fotografier och modeller af desamma.

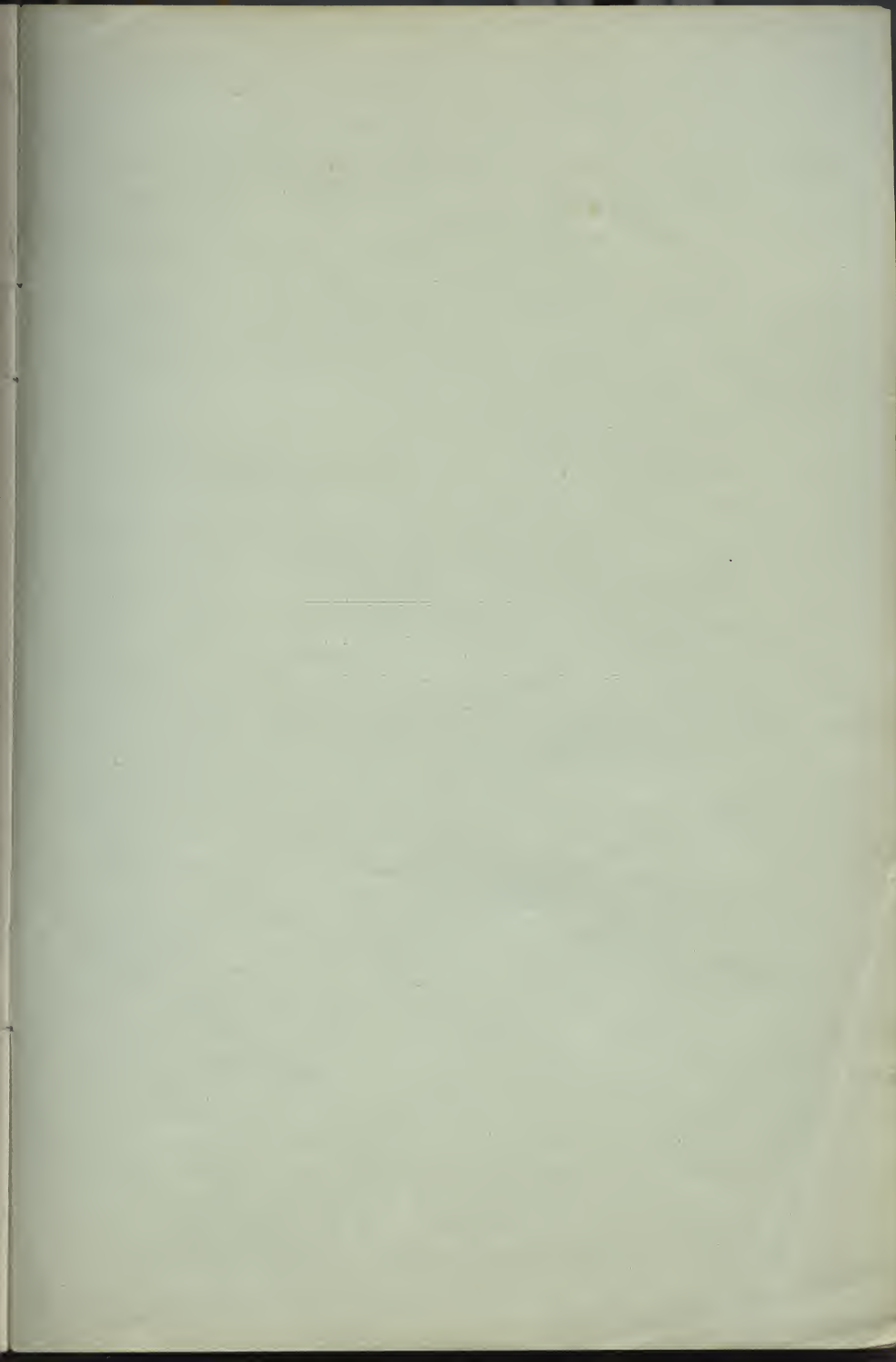
Skeletter, om hvilka man ej vet, hvilken stam de tillhöra eller huruvida de äro af oblandad ras, är det ändamålslost att tillvarataga. Vid insamlandet af människoskelett bör nog tillses, att alla småben medtagas, hvilket blir ganska svårt, om man nödgas arbeta härmed under natten. Det är då tillrådligt att sälla grafmyllan.

Fotografier. I ett etnologiskt museum böra massor af fotografier finnas utställda. För närvarande är vår samling af sådana ganska obetydlig, hvarför dess kraftiga tillväxt är synnerligen önskvärd. Det är en ganska billig begäran, om allmänheten fordrar, att från olika folk utställas icke blott af dem tillverkade föremål utan äfven talrika fotografier, som visa folktyper, folken i deras dagliga lif, vid deras danser o. s. v. och hvilka jämte tillhörande beskrifningar gifva lif åt alla de olika föremålen.

Af mycket stort värde äro äfven landskapsvyer, som gifva allmänheten en inblick i de yttre förhållanden, under hvilka de olika

folken lefva. Många, som besöka museet, tänka nog eljest icke på att det ena folket lefver bland polaris och -snö, det andra på stäpper eller i öknar, det tredje djupt inne i urskogar o. s. v.

Dupletter. Såsom jag förut framhållit, bör man af olika föremål samlas så många typer som möjligt och, om de äro ornamenterade, äfven serier med olika mönster. Af billiga, lätttransportabla föremål skadar det för öfrigt icke att hafva dupletter, enär man vid uppställningen i ett museum mången gång kan vilja visa samma föremål från olika synpunkter. Då jag hoppas, att Riksmuseets etnografiska afdelning framdeles skall kunna förse skolorna med studiesamlingar, är det önskvärdt att erhålla flera exemplar af typiska föremål. Med tillgång till stora duplettsamlingar skulle nämligen museet kunna göra en betydligare insats i folkbildningsarbetet än annars är möjligt.

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM, 1907.

Arkivexemplar